

תוצאות חיים

שיעורו השבועי של מרן הגאון רבי **יצחק רצאבי שליט"א** – פוסק עדת תימן
הנמסר בביתו מידי ליל שישי לבחורי הישיבות הקדושות
יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ

דבר העורך

כתב רבינו מארי חיים כסאר זלה"ה בהסכמתו לספר בארות יצחק למרן שליט"א, כי כרה ודלה מים עמוקים, דולה ומשקה לאחרים וכו', ואותם מבני עדתינו ששינו ממנהגי אבותינו יראו כאן יסודותם ויכירו טעותם. וכל זה פרי עמלו ויגיעתו יומם ולילה, אשר שקד בתמידית והמית עצמו באהלה של תורה. וידוע שכל מלה של מארי חיים היא בדקדוק. ואנו שזוכים לשמש את מרן שליט"א יש לנו ללמוד מהליכותיו בקודש שאנו רואים, ולידע שבמשלך כל הדרות גדלו על ברכי הגדולים, כי ע"י שימוש חכמים זוכים לתורה.

משלחן מלכים

מתורת מרן שליט"א

שמה קברו את יצחק (בראשית מ"ט ל"א)

מצאנו בזה כי יעקב אבינו ע"ה הזכיר את יצחק אבינו ע"ה בלא להקדים תיבת אבי, ולכאורה יש להעיר במה על עיקר איסור קריאה בשם אביו.

ואם איסור זה הוא מדרבנן ניחא קצת, הגם שמצינו השיי אבותינו ע"ה מקיימים הכל. ברם לקושטא דמלתא מסתברא שהוא איסור מן התורה, והגם שלא נזכר להדיא בפסוק, מ"מ הוא בגדר מסרן הכתוב לחכמים לפרש מה נחשב בכלל מורא הנזכר בכתוב. א"נ מאחר שמצוה זו היא מצוה שכלית, מסתמא קיימוה על כל פרטיה.

ואין לתרץ כי הפסוק שמה קברו את יצחק וגו' אינם מכלל דברי יעקב עצמו אלא הוא ביאור שהוסיפה התורה לדבריו, שהרי סיים בהדיא ושמה קברתי את לאה. ומאי דנקט בתחילה לשון קברו, מפני שאותם לא קבר הוא בעצמו. ואע"פ שנאמר ויגוו יומת וגו' ויקברו אותו עשו ויעקב בניו, מ"מ לא היה לבדו, וגם עשו קדם לו.

ולפום רהטא אפשר לתרץ דשאני הכא שכבר הקדים לקרוא לכלם בשם אבותי, א"כ יצחק אביו בכללם, שכן נאמר אני נאסף אל עמי קברו אותי אל אבותי אל המערה וגו'. ואע"פ שמפסיקים שם פסוקים בניהם, מ"מ אינם אלא הרחבת דברים בענין המערה. הלכך שפיר איכא למימר דקאי עליה.

ברם קשיא ממאי דכתיב ויאמר יוסף אל אחיו וגו' ואלהים פקוד יפקוד אתכם וגו' אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב, ששם לא נזכר אבותי תחילה. וכן קשה מהא דכתיב לולי אלהי אבי אלהי אברהם ופחד יצחק וגו', ומעוד פסוקים. ואולי תיבת אבי שהקדים קאי נמי על יצחק, הגם שהיה לו לומר אבותי בלשון רבים, וצ"ע.

אבל נראה לענ"ד בס"ד לתרץ דבאופן שמוכיר אותו לא מצד אבהותו אלא דך חשיבות לית לן בה. ברכת אברהם, אשר נתן אלהים לאברהם, ופחד יצחק, וכן כולם. וממילא נפ"מ לדינא.

(מתוך שו"ת עולת יצחק ח"ג סימן ר"ל)

השיעור השבועי

נמסר בליל שישי עשי"ק פרשת ויחי

תירה בסדר נוסח על הניסים והאל הרב את ריבנו

בספר שבת מוסר כותב, בני הזהר להיות קצת עצב כשעובר שבת ומועד, כדי שלא יראה שהיה עליך כמשא. אז קשה להפרד מחנוכה, ונמשיך עם חנוכה וגיע עד פורים.

בנוסח על הניסים כותב מהרי"ץ (בע"ח דף קס"ב ע"א) דנת את דינם, כ"ג הרמב"ם להקדים דנת לרבת וכו'. ע"כ ובנוסחאות אחרות מקדימים רבת לדנת. ופלא שבברכת המגילה האל הרב את ריבנו וכו' גם אנו מקדימים הרב להדן ומהרי"ץ לא מסביר למה גירסת הרמב"ם בעל הניסים כך.

ובהרבה ספרים שואלים ועושים הבדל בין חנוכה לפורים, לפי הנוסח שלהם. ואומרים תירוץ שבחנוכה רק החשמונאים נלחמו, ובפורים כל עם ישראל נחתמו. ולכאורה זה תירוץ טוב לנוסחתם.

הטעם שברכת הרב את ריבנו פותחת בברוך

הגמרא במסכת מגילה (כא:): אומרת, הקורא את המגילה וכו', מקום שנהגו לברך יברך ושלא לברך לא יברך. אמר אביי לא שנו אלא לאחריה אבל לפנייה מצוה לברך וכו'. ע"כ.

והר"ן שואל פה שאלה, וכן שואלים הרבה ראשונים, יש לתמוה, ברכה זו למה פותחת בברוך, שהרי היא סמוכה לברכה שלפניה. דבשלמא ברכת התורה וכו' אבל הכא אמאי, דהא מגילה ודאי לא מפסקא כי היכי דלא מפסיק ק"ש בברכותיה דמשום הכי חשיבין ברכה אחרונה שלה סמוכה לחברתה, ובמגילה נמי נימא הכי. ע"כ.

ומתוך הר"ן, י"ל דהא"י ברכה אחרונה לאו אקריאת מגילה, אלא ברכה בפני עצמה שנתקנה על הנס. ע"כ. וכ"כ הריטב"א שברכה זו אינה על המגילה אלא ברכה של שבח על הנס. ע"כ. וכן הרשב"ץ במסכת ברכות אומר, שאעפ"י שנראה שאין להפסיק אחר קריאתה בשיחה, אפי"ה אינה סמוכה, שהרי מעיקר התקנה בלא ברכה לאחריה תקנוה, ולפי שנהגו לברכה מברכים בלבד, וא"כ אינו מעין ברכה ראשונה, שאחרונה מעין שבח והודאה, ולפי"ז אינה סמוכה, ולפיכך פותחת בברוך ע"כ.

האבודרהם ומהרי"ץ (דף ס"ה ע"ב) כותבים תירוץ אחר, שכיון שהיא (קה"ת) קריאה בספר, נראה שהברכה זה דבר חדש.

תירוץ שלישי אומר הר"י ב"ר יקר, שהעיקר לברך אחר המגילה, מידי דהוה אברכת קריאת התורה, וכיון שהשומעים קריאת המגילה משיחין שיחת חולין כמה פעמים, ואינו מותר להם, והוי הפסק גמור, ולכן מתחיל בברוך בברכה שאחר קריאתה. ע"כ.

אם לגעור במי ששח בקריאת המגילה

ולכאורה דברי הר"י בר"י הם חידוש גדול, כי וכו' יצאו יד"ח שאנו מתייחסים אליהם ובגלל זה אנו פותחים בברוך. והאמת היא שכן כתב בעל העיטור, ומשום שברכה אחרונה תלויה במנהג. ולכן אין לגעור במי ששח. ומבאר הב"י שזה כש"כ הר"ן, שכיון שלא מחוייב בברכה לא שייכא אמגילה. ופירושו כמו המברך על בדיקת חמץ ודיבר בתוך הבדיקה, שלא עשה עבירה. (אלא שאומר הב"י שעכ"פ יש בעיה לשומע שמדבר, כי מפסיד מלים ולא יוצא ידי"ח).

והטור (בסימן תקצ"ב) חולק על בעה"ע ואו' שסו"ס הוא מברך. ומבאר הב"ח דס"ל דשייך אמגילה.

אם אדם שלא קורא את המגילה צריך לברך ברכה זו

ולכאורה בר"ן כתוב חידוש, דכיון דלא שייך ברכה זו אמגילה, א"כ אדם שאין לו מגילה צריך לברך ברכה זו. (וכן היה אפשר לברך ברכה זו לפני המגילה). אבל זה לא מוכרח.

ואכן ראיתי שהשי"ר קרבן (על הירושלמי) אומר את זה במפורש מעצמו. ובעמודי ירושלים תמה עליו שלא ראה שכ"כ הר"ן והריטב"א.

[וכן ראיתי שמהר"ם בן חביב בספר קול גדול כותב שאדם שאין לו מגילה מברך שהחיינו והאל הרב. הוספה משיעור הבא].

ישוב הסתירה בין על הנסים וברכת האל הרב

רש"י בפרשת תצוה (כ"ח ט"ו) ובספר איוב (ט' ל"ב) אומר דבר מעניין, שדין ומשפט משמש ג' לשונות. טענות בעלי הדין גמר הדין, ועונש הדין.

ועכשיו הפלא ופלא, גירסת הרמב"ם בעל הנסים, דנת רבת ונקמת, הם כנגד ג' שלבי המשפט. דנת, ביור הדברים רבת, היית סגור שלהם. ונקמת, עונש הדין.

הטעם שקבעו בברכת האל הרב ה' לשונות

ובברכת האל הרב זה מוכרח שלא מדובר על שלב משלבי המשפט אלא על דבר שלם. כי הב"י שואל למה קבעו בברכה זו ה' לשונות.

ויש תירוץ נפלא שמביא במאירי, שהם כנגד ה' פעמים שמצינו את עמלק נמסר בדינו, בזמן יהושע פעמיים, בזמן שאול בזמן דוד, ובזמן מרדכי. ויש במקום הב' ביהושע מכניס את שבימי גדעון.

ולפי"ז הברכה לא על המגילה, אלא שכיון שהזכרנו במגילה מלחמת עמלק האחרון, המן, משבחים על שמסרו בדינו כבר מזמן יהושע. (וכשאומרים הנפרע לישראל וכו' זה על ימות המשיח). וכיון שמדברים על מלחמות שונות חייבים לפרש לא במובן של בעל דין בלבד, אלא במלחמה שלמה. ופירוש זה יכול להיות לפי הר"ן.

(ויש עוד פירושים, כנגד ה' דברים שעשו ישראל, בכי צום וכו'. וכנגד ה' אנשים שהרעו לישראל, ושתי המן וכו'. ולפירושים אלו יוצא שהברכה על המגילה).

בא חכ"א ואומר שפירוש זה תמוה מאוד, כי מצאנו שנלחמו עם עמלק עוד כמה פעמים והצליחו. ונראה שאתין וויו"ן באו לרבות. את' ריבנו וה' וכו'.

ובעיקר הפירוש יש ראייה ממעשה יהודית, שי"א שלא היה בזמן החשמונאים, ומזכירים אותו בחנוכה בגלל שזה היה עם היונים.

ביאור המנהג לענות אמן על כל פרט בברכת האל הרב

מהריץ בע"ח (דף קס"ד ע"ב) כותב שנהגו הציבור לענות אמן על כל פרט ופרט מברכת האל הרב, וכיוצ"ב מצינו בתשובת רב הא"י גאון ביעלה ויבוא.

ובספר רץ כצבי שואל, דבשלמא יעלה ויבוא זה חלק מתפילת שמו"ע, אבל לענות אמן באמצע הברכה היכן שמענו. ומביא יסוד ממהר"ם שיק שעניין מלחמת עמלק הוא בציבור, ולכן גם זכירת עמלק הוא בציבור ולא ביחיד. ולכן עונים אמן, כי זה תפילה שכמו שעזר לנו הקב"ה לנצח את עמלק כן יעזור לנו לנצח אותו בביאת המשיח. ולפי"ז ביאר ג"כ א"ד הרמ"א (בסימן תקצ"ב) בשם הירושלמי היחיד לא מברך ברכה זו.

אמנם לפי"ד מהר"ץ סותר א"ע, כי מהר"ץ כותב שיחיד כן מברך ברכה זו.

אלא ודאי צריך לומר כמו הר"ן שזה לא קשור למגילה, ונהגו לענות אמן על כל פרט ופרט מהברכה כדי שלא יאמרו שהכל זה עניין אחד, ועונים אמנים לחלק את הברכה לזמנים שונים.

טעמי המנהגים

אמירת שבח אדון העולמים לפני התפילה

נהגו לפתוח בזה השבח, כמו שאמרו חכמינו ז"ל לעולם יסדר שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל. ותחילת שבח זה, א'דון העולמים בעל ה'רחמים ר"ת אהבה, לרמז למה שאמרו חז"ל שיכין אדם לקיים מצות ואהבת לרעך כמוך, שהיא כללית לכמה מצות. מהר"י צעדי זלה"ה.

והנה ראו הראשונים לרמוז מצות ואהבת לרעך כמוך שבראשית התפילה כדי שיזכה כל אדם להיות לו חלק בכוננת מצות חבירו שעושה ודבר זה מתורתו של רבינו האר"י זלה"ה למדנו ז"ל האדם ע"י האחדות שיש לו עם כל ישראל הוא כמו גוף אחד ויש לו חלק עם כל המצוות, ומשום זה הצדיק מכפר על כל הדור על ידי שמצטטרים במיתתו, והוא על האחדות שכולם כנפש אחת וכו'.

(גאון עזינו מהר"י זלה"ה בעץ חיים)

שימוש חכמים

שו"ת שנשאל מרן שליט"א

ש. ילד שאין ידוע מספר שניו לא בדיוק ואף לא בערך, איך להתנהג עמו בענין חיוב המצוות. ת. כיון דהוי ספק דאורייתא, צריך להחמיר מאז שנראה שהביא שתי שערות.

ש. האם מותר לנער בן שלש עשרה שנה לעלות כשליח ציבור לתפילות, אם לאו. ת. אין איסור, אבל המנהג שלא להעלותו.

ש. איך לנהוג באלמן או גרוש. ת. ראוי דוקא נשוי, אא"כ הוא זקן. אכן המנהג דרך כלל שאין מקפידים אע"פ שאינם מקפידים.

ש. האם מותר להעלות אדם חשוב מהקהל שעשה עבירה חמורה וכו' לקרות בס"ת ולהורידו לפני התיבה וכדומה. ת. אם זו עבירה ממש הן דאורייתא הן דרבנן, ונתברר הדבר, אסור. ואם זה רק רינון בעלמא, הדין שונה. אך מצטרף הוא למנין עשרה וקורא בתורה, ונושא כפיו אם הוא כהן.

ש. האם יש סמך למה שיש בקהלותינו אנשים מסוימים וביניהם ת"ח שמתחילים קדיש דרך הליכה ממקום, והאים כך נהגו גם בתימן, והאים יש חילוק בין קדיש של התפילה לקדיש יתום. ת. אע"פ שאין איסור להתחיל באמירת הקדיש תוך כדי הליכה, מ"מ אינו הגון. ואין שום חילוק בין קדיש יתום לבין קדיש של תפילה או איזה שיהיה.

ש. האם חזרת מילים בטעות בק"ש מועילה להשלמת מנין רמ"ח תיבות (וממילא גם אין לחזור ה' אלהיכם אמת, משום הוצאת שם שמים לבטלה), או שרק חזרת ה' אלהיכם אמת מועילה. ת. נקיטין שאין מועילה להשלים רמ"ח תיבות חזרת תיבות או פסוקים אחרים זולת חזרת ה' אלהיכם אמת.

נברך לידידינו הנעלה יד ימינו של מרן שליט"א, רב פעלים לתורה ולתעודה, הלא הוא הרב שילה יגאלי שליט"א, ראש מוסדות יד מהר"י, הפועל ללא יאות כל השנה לטובת בני קהילותינו ברוחניות ובגשמיות בפרט, ולארגון תוצאות חיים בפרט. יהי רצון מלפני המקום ב"ה שתשרה שכינה במעשה ידיו, להגדיל תורה ולהאדירה.